

Lucija Stepančič

Če ne boš priden, te bomo dali Slovincem

Slabo nam je in na bruhanje nam gre zaradi guganja na razburkanem morju krivde – tako si nas včasih predstavljam, sebe in svoje tovariše tarnavce, melanholike in pametnjakoviče, ki še vedno plovemo, kot so naši predniki – in, oh, vsi oslabei, kot psom nam je slabo, v presledkih vzklikamo, zdaj eden, zdaj drugi, “Oče, kako si mogel?”, “Mama, zakaj si to storila?” in zgodbe si pripovedujemo, medtem ko se velika ladja nagiba in guglje, in tekmuje – kdo ima najbolj zaribano mater, kdo najbolj nevednega očeta, to ni nič proti mojemu, ti umazanec, ponižanje za ponižanje, sramota za sramoto ... Prijatelji moji! Prostaški in s krivdo obloženi bratje v gospodu! Ljubčki moji! Tovariši moji! Se bo ta zafukana ladja že nehala gugati? *Kdaj?* Kdaj, da že enkrat prenehamo tožiti, kako nam je slabo – in da gremo ven na zrak in zaživimo!

Naj zaradi večjega učinka za zdaj zamolčim avtorja zgornjega citata. Bi pa kar takoj poudarila, da ni Slovenec. Čeprav se tole o frustracijah bere kot nekaj tipično slovenskega. Oziroma prav zato. Večna inferiornost, brezperspektivnost, nedoraslost v senci starševskih fantomov ... V zapisanem smo se seveda vsi lahko takoj prepoznali. Pa ne zato, ker smo Slovenci. Ampak zato, ker smo ljudje.

O čem govorim? O Slovenceh in Slovenčkah, o večnem nakladanju in moraliziranju glede podalpskega sindroma. Predvsem pa o vseprisotni bolesteni in histerični samokritiki, ki postaja sama po sebi že veliko večji problem od tistega, kar ima povedati. Že res, da je tako vsesplošna, da je niti opazimo ne več. Kar pa še zdaleč ne pomeni, da nima nobenega vpliva. Nasprotno, prav zato ker je že malodane diskretna, nas obvladuje veliko bolj, kot si je sploh mogoče misliti. Postala je namreč samoumevna, prav pod kožo nam je že zlezla. In to prav zdaj, ko naj bi se kot narod dokopali do nekakšne identitete, ali, če hočete, do samopodobe. Je bilo vredno, omisliti si svojo državo, kar precej tvegati in navsezadnje zma-

gati ter vse skupaj izpeljati celo izjemno elegantno, če nismo drugega kot pijansko samomorilska tolpa provincialcev, ki se utaplja v zastarelih predsodkih? Tako pa se samoobtoževanje pri nas uveljavlja z vneto, ki ni drugega kot tercijska.

Avtor citata je ameriški Žid Philip Roth, ki v romanu *Portnoyeva tožba* še posebej neusmiljeno (pa kako duhovito!) obračunava z židovsko verzijo nekakšne vulgocankarjanščine, z mitom trpeče in večno žrtvujoče se *jiddische mamme*. Kdo si je potem prilastil materinski kompleks, ki je vsesplošen, vseprisoten in tako rekoč univerzalen pojav, ter ga predstavil kot slovenski nacionalni šport? Pisatelj Miha Mazzini je imel pred leti kar precej povedati o tem in tako je bila Delova Sobotna priloga lep čas polna modrovanja o slovenski materi kot nekakšni samorodni pošasti. Kot da se druge ljudje rojevajo iz rožnih cvetov ali jutranje rose ali kako?

Enako lahkotno se Svetlana Makarovič, naša najbolj karizmatična pesnica, v intervjuju kar mimogrede znebi izjave, da “je kič Slovencem še posebej blizu”. Saj ne, da se ne bi bilo mogoče prav od srca strinjati z njo, takole na hitro še toliko bolj. Težava je le v tem, ker se to po pravilih logičnega sklepanja nadaljuje v prepričanje, da je Slovenija nekakšen pekleni otok sredi rajskega morja samega dobrega okusa. Kičarski narod? Ja, kateri pa ni? Ne samo da se proti severu stopnjuje obnorelost z jodlarsko estetiko ... Kaj pa italijanski kič? Stare mamice v tigrastih pajkicah, ki se kar krivijo pod težo poceni bižuterije? Nekaj več težav imam, ko se poskusim domisliti, kaj vse so svetu kiča prispevali Francozi, pa se spomnim, da je beseda gobelin francoskega izvora. Evo ga, kič za bruhat. Že res, da nas alpski kič najbolj jezi in že kar žali, saj nam je geografsko najbližji in ga vidimo največ, kar pa ne pomeni, da ga drugod, v bolj eksotičnih okoljih ni. Nasprotno, tam v bistvu poganja z vitalnostjo tropskega cvetja. Še na Islandiji imajo po vsej verjetnosti kakšne plastične obtežilnike za papir v obliki gejzirčkov, kakšne neokusne razglednice in kakšne bebave lokalne starlete. Pa kič na Malti (oltarčki v vsakem avtobusu)! Pa južnoameriške nadaljevanke! Svet se ziba v ritmu žajfnic, resnično gre za najmanj tri četrtine oble, ob vsaki novi Esmeraldi. Pa kič na Filipinih! In v Burkina Fasu! V Luksemburgu! Na Kamčatki! V Uzbekistanu! Da o kitajski kramariji niti ne govorimo. Je res težko biti prvi tudi na tem področju.

Poglavje zase je Goran Vojnovič, petkov kolumnist Dnevnika. Med tercijske in dušebrižnike ga sicer ne moremo prištevati, pa še zabaven poskuša biti, a kaj ko tudi sam še kako prispeva k onesnaževanju. Saj ne da od vsega, kar ima povedati gospodič pametnjakovič, kaj ne bi bilo res. Naš jezik je res, kot pravi, “lep, a neuporaben”, Zahovič je zares edini

prepoznavni državljan, pravcati ambasador deželice, in Slovenci smo tudi v resnici kmetavzarji, ki se z največjim veseljem izselimo na deželo, če imamo le možnost, ter prepustimo drugim, da se davijo z urbano frajerijo, nam se ne da. Zavrniti ne morem niti ene od točk obtožnice, pa jih je še veliko. Tako kot se ne da zanikati statistike o alkoholizmu in samomorih. A kako naj rečem, sita sem ga. Polno kapo ga imam. Je čisto zadnje, kar potrebujem, ko do onemoglosti prebiram o recesiji in podnebnih spremembah. Ko poskušam najti eno samo obetavno novico zase in za svoje otroke. Tako pa za nameček še izvem, da sem po vsej verjetnosti zastarel model, del programa, ki bo kmalu opuščen. Naj rečem, da so to pač cajtngi, ko nehajo mučiti, pa začnejo žaliti? Ali naj rečem, da se ne spodobi s prstom kazati na invalide? Tako kot tudi na Slovence verjetno ne. Nekaj pa je gotovo: če bi kdo tako neutrudno duhovičil na račun priseljencev, bi bil pri priči obtožen rasima in sovražnega govora – le domorodci moramo očitno požreti čisto vse.

Dušebrižniški glasovi, zaverovani v svoje samopremlevanje in samoprebavljanje, so navsezadnje že kot kakšne malenkostne mame, ki nenehno najedajo s svojimi trapastimi očitki, posledice težčenja pa lahko opazujemo vsak dan. Ob vseh nerazumljivo zapletenih pogajanjih, ki se vlečejo že kar nekaj groznih let, se niti ni čuditi še bolj nerazumljivim neuspehom: nazadnje spominjamo že na tipčka, ki gre ravno na razgovor za službo, pa se kar od nekod vzame mama in ga zasuje z obtožbami: da ni pospravil smrdljivih zoknov, da ni pisal teti za rojstni dan, da je umazal prtiček na omarici za čevlje, da ni to, da je ono, in tako naprej v neskončnost. Saj ne, da stari gospe ne bi mogli verjeti, ampak tako bo revček za vse večne čase brez službe. Ali pa vsaj, dokler se mama ne nauči neke osnovne taktnosti.

Ampak to je šele začetek in zgolj kozmetične napakice. Ko beseda nanese na odnos do Romov in priseljencev, se tercijski patos razplamti v vsej svoji veličini. Slovenci naj bi bili hudi ksenofobi in homofobi, patološko nastrojeni proti vsemu, kar je drugačno. Neonaciji in skinhedi pri nas sicer obstajajo, a je resnici na ljubo treba priznati, da obstajajo tudi drugod po Evropi, se pravi vsepovsod, tako da se niti njih ne da predstaviti kot avtohtono slovensko posebnost. Od tiska pa je odvisno, ali jih bomo obravnavali kot sicer nevaren in obsojanja vreden, a obroben pojav ali kot nekaj, kar v popolnosti uteleša našo bit. V drugem primeru jim seveda neznansko povečamo moč, naravnost opogumljamo jih. V visokonakladnem brezplačniku prav danes (9. aprila 2010) berem, da je "Slovenija mali koncertni raj za neonacistična gibanja". Saj bodo kar zarajali, ko bodo to prebrali. In če bi jim namesto tega raje dali vedeti, da so v manjšini, kar v resnici tudi so?

A kaj ko se že kar vnaprej po istem kopitu razsoja prav vse nesporazume s priseljenci. Tudi tiste veliko manj vpadljive, pogostejše in bolj kompleksne, kjer ni že na prvi pogled mogoče določiti krivca in žrtve. Pri čemer pa se niti ne pomisli, da bi tudi domorodci utegnili imeti kdaj prav. Kaj takega bi bila že kar dramaturška napaka, ali vsaj stilistična. Pa je res treba ponižati sebe, da se drugim prizna čast, ki jim gre? Močno dvomim.

Avtorji plakata z malim romskim mulčkom, nad katerim piše *Če ne boš priden, te bomo dali Slovincem* verjetno še zdaj vsak večer legajo spat s sladkim občutkom moralne večvrednosti. Pridigati Slovincem o njihovih zmotah, kako veličastno. Če se to posreči z elegantno besedno igro, še toliko bolj. Samo še v angleščino bi ga bilo treba prevesti, pa bi ves svet izvedel, kako do konca zaničujemo sami sebe, reč je namreč visela vsenaokrog železniške (in najbrž tudi po letališču) na samem vrhuncu turistične sezone. A kaj so oglaševalsko človekoljubni brihtneži v resnici dosegli? Po logiki, ki se tako hočeš nočeš uveljavlja, smo Slovenci kratko malo kriminalna združba, če že ne trop samih pošasti, uporabnih zgolj za strašenje otrok. Pa smo res? Resnici na ljubo obstajajo narodi, ki so storili strašne stvari drugim narodom. Zgodovina po šivih kar poka od osvajalnih vojn, kolonializma, etničnega čiščenja, zaslužnjevanja, holokavsta, vseh vrst obračunov in rivalstva. Med akterji bogate zbirke vseh mogočih svinjstev ni najti Slovencev, resda mogoče samo zato, ker ni bilo priložnosti, a vendar. Ste že videli plakat z malim Iračanom: *Če ne boš priden, te bomo dali Američanom*? Ali s Palestinčkom (sredi frišno zraketirane Gaze): *Če ne boš priden, te bomo dali Izraelcem*? Ali pa z micenim aboridžinom pred bodečo žico sredi puščave: *Če ne boš priden, te bomo dali Avstralcem*?

Vsi vemo za neverjetna grozodejstva, ki jih ZDA seje vsepovsod po svetu. Vojne v obliki naklepnih političnih zločinov ali pa ekološka šlamparija, ki bo kmalu zahtevala svoje, da o žrtvah finančnih malverzacij niti ne govorimo. Nad politiko in gospodarstvom ZDA se vsi po pravici zgražamo, nihče pa ne pričakuje, da bodo Američani po svetu hodili s sklonjenimi glavami, vsi skrušeni in skesani nad svojo lastno grešnostjo. Če kaj vem, se držijo blazno ponosno, polni sami sebe. Saj ne, da se ne bi smeli, lahko pa se vprašam, zakaj se mi ne moremo. Od kod morbidno spokorništvo, ki nam ga vsiljujejo, in le zakaj? In od kod neverjetna neumnost, da se vse to posipanje s pepelom kar sprejema, že kar vnaprej in že kar na pamet? Da se vaše zdrahe razpihujejo v epske razsežnosti: to je povsem tercijski trik. Na vsak mali grehec navaliti z vso spokorniško retoriko, to je pa dušebrižniško.

Še hujša cvetka prihaja iz literarnih krogov; gre za *Predmestje*, roman Vinka Möderndorferja. No, v tem veledelu se trop ogabnih primitivcev

spravi na ubog južnjaški parček. Zanimivo, da je prav ta roman sicer dobrega avtorja pravcato skrpucalo. Že črno-bela razporeditev je kar se da prozorna, za naš čas že kar smešna. Ni podoba sveta, razdeljenega na lepe, mlade, seksi in angelsko dobronamerne priseljence ter grde, zavaljene, po pivu smrdeče ter primitivne Slovence, obsedene s pornografijo, poenostavljena do samega roba bebavosti (ali pa še dosti čez)? Da ne govorim o kiselkasti moraličnosti, ki se je tudi vzela naravnost s smetišča zgodovine. Pa dobro, sem si rekla, vsakomur se lahko kdaj zalomi, z roki za oddajo teksta je hudič, pa se zgodi včasih komu kakšna preproščina. Ampak ne. Je bil v rekordnem času zunaj še film, posnet po romanu, objavljen pa je bil tudi avtorjev delovni dnevnik. Iz katerega se lepo vidi, da je delal z neverjetno predanostjo in da ima tole zoprniyo za svoj največji dosežek. Da je, skratka, delal s pravcato ljubeznijo.

Verjamem, da marsikdo z užitkom pljuva v lastno skledo. Le obupan mora biti dovolj. Ampak da to dela z ljubeznijo? In s predanostjo? Ter v tem vidi celo svoj presežek? Ugovorov seveda ne bo, take in podobne sprejemamo in goltamo že kar samodejno. Že tako kot vaški debilko, ki ga že kar iz navade vsakdo lopne po glavi. Vsak, ki gre mimo. Iztirjenega rituala nazadnje nihče več niti ne opazi. Niti sam debilko ne – še nasmehne se v zahvalo. Ampak ... se tako dela z ljudmi? S komer koli?

Tako se bom ponovno vprašala: Moramo res požreti čisto vse? Podoba tipičnega Slovenca, kakršna nam zraste iz različnih kolumnističnih kotičkov, bi lahko zanimala kvečjemu kakšnega paleontologa. Le njegova stroka bi vedela, kaj početi s primitivnim človečnjakom, ki ga je v šentflorjanskem zakotju evolucija očitno zaobšla. Ne vem, kje živijo tisti, ki vse to pišejo, morda res v kakšni zahojeni vasici, ki je ohranila manire še iz pleistocena. Sem edina taka srečnica, da živim med razgledanimi, odprtimi, spoštovanja vrednimi ljudmi? Ali vsaj med normalnimi? Saj ne rečem, da so, kamor pogledam, sami angelčki, ne bom pa zaradi posameznih prask obsodila kar počez vse okolice, kaj šele narod kot celoto.

Verjamem, da je posploševanje velik užitek. Le da se mu je bolje izogibati, gre namreč spet za povsem tercijski trik. Ki vodi naravnost v absurd: kot bi hoteli Brüna, prav tistega iz filma, mehkužnega manekena, ki, oblečen v rumene vroče hlačke, po babje razkoračen bulji v nas s plakatom, obtožiti zaradi Haiderjevih izpadov proti koroškim Slovencem. Tipček je bil namreč iz Celovca, povrhu pa še gej! In zdaj naj bi, zašminkiran, kot je, delil krivdo zaradi uničevanja dvojezičnih napisov. Ali kako?

Vnema, s katero nas mnogi prepričujejo, da smo krivi, ker smo živi, si prisvaja kar najbolj tercijsko retoriko, tercijska pa je tudi miselnost, skrita za njo. Nič zato, če si zaradi lepšega nadene kar najmodernejšo in

najbolj politično korektno prebleko ter se spogleduje z aktualizmi, obenem pa poskuša učinkovati svetovljansko. Gorečnost, ki jo podžiga od znotraj, gori s pravcatim kalvinističnim plamenom. Prva in najbolj prepoznavna tercijska značilnost je vsesplošna uporaba prve osebe množine: izjeme ne obstajajo, vsi smo zapisani grehu in krivdi. Tudi naslednjega prijema ni težko najti kjer koli, gre za histerično ihto, biti bolj papeški od papeža, svoje grešne potenciale pa zaznati že pod pragom zavedanja, prehiteti najbolj prodornega spovednika in inkvizitorja in razbobnati svoj greh, po možnosti še preden se zgodi: od tod vsesplošna praksa posipanja s pepelom, in te finte smo že tako navajeni, da je niti ne vidimo več. Kaj šele da bi videli njene učinke. In smo, spet po tercijski logiki, že kar navajeni, da ni nikjer nobene rešitve, da smo predestinirani za pogubo. Vse to pa je treba čim bolj hrupno objokovati in zamoriti.

In kaj drugega kot tercijsko je navsezadnje nesposobnost, da bi se, če smo že tako do kraja vsi brezupni, vsaj otrešli nerealnih ambicij, zadihali in zaživelci povsem po svoje, v znamenju strahotno lepe svobode izobčencev? Ko bi vsaj bilo tako! Pa ni! Tercijska praksa razbijanja iluzij ni namenjena osvobajanju. Njena sprevržena katarzičnost ne omogoča izstopa iz slepila, saj ji kronično primanjkuje energije in niti ne zbere dovolj zagona za ubežno hitrost. Pač pa, malo iz razočaranja nad sabo in malo iz čisto prave zlobe, uveljavlja zgolj hlapčevsko ponižnost.

Srednjeveški bičarji, ki so s svojimi jokavimi napevi stoletja privabljali množice, imajo zares dostojne naslednike, kar ponosni so lahko nanje, če ne že kar malce nevoščljivi, saj so nove generacije učinkovitejše, čeprav so njihovi prijemi sumljivo moderni. Te so medtem že ugotovile, da je že kar odveč prebičati in poškodovati kožo in pri tem tvegati upravičen odpor ter po mnogih stoletjih zgolj še posmeh, če pa se je bolje neopazno zavleči podnjo in ostati tam za vekomaj, odporen na vsakršne pomisleke.

Tercijsko se tudi nikoli zares ne izpostavlja, ubira le tiste napeve, ki so v danem kontekstu politično korektni in imajo močno zaledje. Izjav dr. Ruglja ne moremo šteti k tercijskim izpadom. Že res, da imajo njegove izjave vse značilnosti sovražnega govora. Lahko pa je vedel, da bo tako sovražnost obrnil predvsem proti sebi, in to se je tudi zgodilo. Za pomanjkljivo avtocenzuro je bil torej pripravljen kar nekaj tvegati. Tercijalec pa ni. Tercijalec ostaja vedno nekoliko zabrisan, vedno pazi, da se bo lahko še izmuznil, je sicer gromoglasen, a vedno neoprijemljiv.

V frazeologiji današnje neobvezne filantropije se dušebrižnik počuti kot doma. Tudi nakladanje o demokraciji mu kar se da leži, je namreč že tako nebulozno, da lahko služi prav vsakomur, celo Bushu, govoričenje o človekovih pravicah je že tako groteskno nabuhlo in brez vsakega stika

z realnostjo, da spominja na klobasanje dobrih starih samoupravljačev. Je pa dobro vsaj za tercijalce, o, zanje pa je raj na Zemlji. Ker je treba ustvarjati vtis, da se žrtvujejo za ves svet in da so v moralnem smislu prave veličine.

In zdaj k najhujšemu: tercijalstvo in dušebrižništvo, ki si tako prizadevata za vtis, da rešujeta ta svet, v resnici sploh nista zainteresirana za resnične spremembe, niti za izboljšave ne. Se dame, ki v svojih kolumnističnih mlatilnicah nenehno udrihajo po avtohtonih slovenskih pregrehah, sploh kdaj vprašajo, če se je v vseh letih njihovega objokovanja kaj izboljšalo? Pripravljene so kupiti ta in ta šampon, ker se z njim prhljaj pri 89 odstotkih uporabnikov v dveh tednih zmanjša za 67 odstotkov, pa še lasje se za 45 % bolj svetijo, ali je njihovo jadikovanje obrodilo kakšen sad, pa kar nekako pozabijo preveriti. Saj to je to. Tercijalstvu ni do izboljšanja, dušebrižniki bi kar umrli, če bi bili okrog njih sami angelčki, ker potem bi bilo z božanskim skrivnim občutkom večvrednosti za vselej konec. Nasprotno, v vsem morajo videti poslabšanje, in če ga kje tudi zares najdejo, se razbohotijo, da je veselje. Sicer pa je njihov razpoznavni znak monotonost, nenehno enolično pritoževanje, ki poskuša ves svet stlačiti v ozke meje svojega razuma in mu tam vladati. Pa čeprav ga je treba prej do kraja ponižati in posvinjati.

Če je od vsega, kar se že kar iz navade očita, vsaj tretjina res, potem imamo kot narod hude probleme in smo v resni stiski. In bi si zaslužili (če že ne zaslužili, pa vsaj potrebovali) resno strokovno obravnavo, ne pa branjevsko zmerjanje in obkladanje. Pred kakšnimi dvajsetimi ali tridesetimi leti sta o Slovencih pisala Anton Trstenjak in Vitko Musek, skulirana psihologa, pri prvem je bilo malo več zanosa, pri drugem malo več argumentacije, pri obeh pa tehtnost brez primesi histerije. Danes o nas pišeta Boris Pahor in Alojz Rebula, literarni in moralni avtoriteti, pogobljeno in s toplo naklonjenostjo, ki je že kar ganljiva. A očitno žal brez vpliva na našo samopodobo, ki bolj kot nanje spominja na zakompleksano avšo.

Narodna pripadnost je čudna stvar: človek si je ne izbere, vendar mora biti ponosen nanjo, s tem ga perejo od osnovne šole naprej, in večina zadevo zares dojame kot zgolj še en šolski nesmisel, še eno njeno patetično bedarijo. Vse dokler posameznik ne dojame, da je s svojim DNK treba shajati, tako kot je treba shajati tudi s sorodstvom. In da je v obeh primerih psihohigiena še kako na mestu. Če so stvari boleče in spoznanja grenka, pa še posebej. Osnovni principi so opisani že v starševskih priročnikih za samopomoč. Kjer se nikoli ne naveličajo poudarjati, da je enačenje z napakami najhujša napaka. Potem pa tudi počasi postane jasno, koliko

histeričnih avtomatizmov se je prikradlo v naše vsakdanje samopremlevanje. Lep primer: je sploh še kdo sposoben videti razliko med izjavo, da je slovenski film slab, in tarnanjem, da niti filma ne znamo narediti? V prvem primeru se kritika omejuje na stroko in jo poskuša postaviti na realna tla, v drugem primeru se razširi na celotno nacijo in preplavi vse robove, izrečenega pa nazadnje niti ni treba argumentirati. Tovrstna "kritika" seveda ne reši ničesar, toda saj niti ne želi, še najbolj spada v žanr peteršiljkove mamice.

Saj nočem reči, da nam ni česa očitati. Nasprotno. In poleg tega je Slovenija mladenka, ki jo je težko imeti rad. Lahko, da je v resnici legendarno lepa, a kaj ko se ljubezen do nje po navadi razkadi, samo da spregovori. Res da je še vedno najstnica, a tako se tudi obnaša, mi pa moramo ugotoviti, da je, medtem ko se je kot nora zatapljala v ogledalo in si stiskala mozolje, zapravila že večino dote, da o ugledu sploh ne govorimo. Tako je hitro jasno, da niti kaj posebno brihtna ne more biti, saj ji razločevanje med pomembnim in nepomembnim nikakor ne leži, raje pada na sladke besede iz Bruslja, ko jih noče biti, ter se do onemoglosti pogreza v samopomilovanje, ki ga golta s taveliko žlico za sladoled, in upa, da vsaj ne redi tako zelo.

Še toliko bolj je res, da največje škode ne naredijo vedno nasprotniki, ampak dobronamerneži, ki so preprosto preveč bedasti, da bi se človek lahko veselil španovije z njimi. Sama sem že v rosnih letih zasovražila svoje poreklo, ko mi je bilo (pa kako dobronamerno!) rečeno, da je goveja muzika, pred katero se ob vikendih ni dalo prav nikamor pobegniti, "naša", pri čemer je bilo mišljeno, da je tako rekoč ljudska, ter celo, da se je kot Slovenka ne smem sramovati, saj kdor se sramuje svojih korenin ... Sicer pa se do tega prismuknjene melosa mnogi še zdaj vedejo spoštljivo, kot da smo ga v enem kosu prejeli na gori Sinaj iz rok Vsemogočnega osebno. In kar nočejo videti, da je posredi prebrisani komerc, ki uspešno kasira na račun jodlarskih skomin po sončnih nedeljah, brezskrbnem prežvekovanju ter krepkih deklinah, godnih za možitev, ki samo še čakajo, kdo jim bo ponoči po lojtri priplezal v kamro. Seveda sem morala sama priti do tega, da mi vseh teh sentimentov nikakor ni treba vzeti za svoje, in pozneje sem se naučila razlikovati med pristnim in ponarejenim, ceniti prvinsko moč dediščine ter celo najti njene potenciale. Zoprni priokus pa je ostal. Kot bi se velikanska krava butasto posrala v najčistejši izvir. In kot sem prepričana, ne le pri meni.

Enako priskutna je tudi nasilno optimistična podoba, ki bi jo radi izoblikovali pomladki desnih strank, kot kakšen priročen stereotip, kot da mora samopodoba Slovenca (ali kogar koli drugega) spominjati na

suvenir, nagrajen pri turistični zvezi. Na bruhanje mi gre ob njihovih milozvočnih pesmicah, ki opevajo Sloveeeeeeeeniiaiiiiijjo, in šele ob njih me prime, da bi čisto zares še najraje postala najbednejša izobčenka, vsaj zato, da mi ne bi bilo treba postati največja sovražnica vsega slovenskega. Tako kot Philip Roth privzame retoriko najhujših antisemitov, ko se spravi na “zafukane židovske matere”, ki so menda zares “preveč zafukane, da bi se jih dalo prenašati”.

Seveda imamo tisoč razlogov, da zasovražimo sami sebe. Pogosto gre celo za razočaranje, ki je tako silno, da niti noče biti potolaženo. Da slovimo le po klobasah in muziki brez vsake duše, ki ne spominja na nič drugega kot na prebavljanje preobilnega nedeljskega kosila! (Pa je resnična slovenska glasba polna hrepenenja in poezije.) In da imamo toliko debilov, ki so čisto zadovoljni s tem bednim surogatom.

Nobenega nočnega življenja nimamo! Nobenega oskarja! Osebo sem najbolj pretresena nad plehkostjo, ki jo odraža vsesplošna gradbena evforija, ki se od začetka sedemdesetih let prejšnjega stoletja samo še stopnjuje. S kakšno lahkoto je večina Slovencev obrnila hrbet identiteti svojih tradicionalnih hiš in jo zamenjala za grozljivo brezoblično, cenen kvazi alpski neokus: kot bi hoteli že na sto metrov razglasiti svojo omejenost. Podeželje je tako rekoč uničeno, vasi še najbolj spominjajo na prevrnjene smetnjake in z nesramno odkritostjo na ves glas oznanjajo, da smo zares samo potrošniška provinca in nič drugega. S tem, da se ta ista bebava zagnanost iz obrobja zdaj seli naravnost v središče Ljubljane. Potem je tu še cel kup razočaranj, ki pa so tako rekoč tehnične narave in nas ne bi smela prizadeti intimno (omejitve dvomilijonskega tržišča), a se vseeno spreminjajo v kronično frustracijo.

Kdor ima količkaj ambicije, duše ali vsaj okusa, lahko kar obupa in nič čudnega ni, da se kronični obup pri nas razume kot znamenje duha. Vseeno pa je prej dobro vedeti, kaj zamujamo na ta račun. In morda celo presoditi, ali se splača. Vsekakor se bo treba naučiti obupovati na pravi način, tako da ne izgubimo svoje ustvarjalnosti.

V pripombah na račun Slovencev je kritično mišljenje prisotno le na videz, v resnici pa imajo vse po vrsti značaj monotonega, utrujajočega jamranja, kot pri starki, ki s svojim pritoževanjem izčrpava okolico. Upam, da je že jasno, ampak bom vseeno ponovila: Ne zamerim jim ostrine, niti neprizanesljivosti, niti jim ne očitam krivičnosti, seveda imajo prav, in še kako, v obup pa me spravljajo zato, ker iz svojega jadikovanja ne znajo narediti umetnosti. Niti tiste hudo prvinske, ki se ob harmoniki zadira “neeesretnik sam od maaaaleeeena”, niti visoko artikulirane, ki lahko celo pokasira Nobelovo nagrado. Naši sosedi Avstrijci so s tem

neverjetno obdarjeni, in to po pravici, kot se smejemo Slovenci, njihovi južnjaki, ko slastno prebiramo Elfriede Jelinek, ki tamkaj še zdaleč ni edina znamenita pljuvačica.

Je že kdo kdaj poskusil sestaviti *Svetovno antologijo jamranja*? Iskreno si želim, da mi enkrat nekdo ukrade to idejo in se čim bolj poglobi v vse mogoče odtenke zagrenjenosti, ki so se kadar koli uspeli cepiti na krepak ustvarjalni šus: prav tega pri domačih desperadih tako pogrešam. V okviru tega zapisa lahko predstavim le nekaj velemojstrov: recimo Gombrowicza, ki se je okostenelemu poljskemu meščanstvu zoperstavil s pobalinstvom, navidezni korak nazaj pa je dal *Ferdydurke*, eden od najbolj presenetljivih romanov, izjemno sočno branje, polno grenkobe in obupa, a obenem tako obešenjaško in humorno, da je mogoče tudi ob prepoznavanju lastnih napak pokati od smeha.

Zdaj se lahko, še tretjič, vrnem k Philipu Rothu, tudi on je iz svoje nepomirljivosti napravil zares veliko stvar. V *Portnoyevi tožbi* je nedvomno krvoses, a se od navadnih vampirjev razlikuje po tem, da zna iz svojih krvavih obračunov narediti fešto tudi za druge: v izpadih njegov bralec uživa prav tako, kot uživa sam kot avtor. In kar je najbolj neverjetno: ob strahotah, ki jih bruha iz sebe, se prav nič ne zmanjša, in tudi njegov bralec se ne, oba se radostno razpihneta na največjo mogočo velikost. Pa ne iz kakšne perverzne destruktivnosti, kje pa, oba rasteta le zato, ker si (s pisanjem oziroma branjem) priborita nazaj svobodo, ki jima je bila nekoč odvzeta. Vsi Rothovi junaki so v duši velikani in še veliko bolj kot zaplete, čeprav so mojstrski, občudujem način, kako preraščajo roman, v katerem so se rodili. Navsezadnje je mogoče že verjeti, da se, strastni, kakor so, sploh ne bi mogli roditi nikjer drugje kot sredi samih nasprotovanj, nikjer drugje kot v okolici, ki bi jih rada na silo pomanjšala.

Kaj pa delajo naše spoštovane tercijalke? Z bridko pritlehnostjo udrihajo po nečem, kar je tako ali tako že zdavnaj crknilo in le še zaudarja do neba, besno se spravljajo nad zadnje krmežljave ostanke samospoštovanja. Do onemoglosti udarjajo po kadavru in jim je to tudi ves domet. V njihovem izračunu minus in minus ne dasta plusa, in to je to, pa naj imajo stokrat ali tisočkrat prav.

Toliko o velemojstrih pljuvaškega žanra in o tistih, ki žanru nikakor niso v čast. Ne smemo pa pozabiti niti na čisto drugačne avtorje. Na tiste, ki se ne spotaknejo prav ob vsak kamen spotike, temveč presenetijo s samosvojim videnjem tega sveta. Kjer se tudi veliko in majhno, pomembno in nepomembno razporeja po čisto drugi logiki, po logiki navdiha, da ne rečem tudi po logiki srca, daleč od vsiljene hierarhije, ki ni niti tako samoumevna niti tako naravna, kot se nam zdi. Kaj šele, da bi bila odrešilna.

Glasbenikom se je to že zdavnaj posvetilo, to kar počnejo Vlado Kreslin, Brina, Katalena in še kar nekaj njim podobnih, je izjemno spodbudno.

Kritično mišljenje je po pravici visoko cenjeno, a mislim, da ga še kako prekaša še veliko bolj redka lastnost: imeti rad. Zares, lahko se mečemo ob tla, ker Ljubljana ni nobeno velemesto in nobena metropola, a некоč, pred kakšnimi sto leti je živelo nekaj ljudi, ki so jo imeli resnično radi, takšno, kot je bila. Pa ne zato ker ne bi poznali ničesar drugega in bi bili z malim zadovoljni, prav nasprotno. Tedanji arhitekti s Plečnikom na čelu ter župan Ivan Hribar niso bili nikakršni preprosteži in v bistvu jim je šele njihovo svetovljanstvo v kombinaciji z neizmerno duhovno kultiviranostjo omogočilo, da so prepoznali potencialne, ki jih mesto vsekakor ima. In daleč od javkanja za tistim, česar nima, ustvarili nekaj čudovitega.

Sposobnost videti stvari takšne, kot so, brez presodkov o pomembnosti in nepomembnosti, brez mentalne navlake, s pogledom kot na prvi dan stvarstva, je lastnost svetnikov, a jo je tudi v civilnem kontekstu mogoče srečati. Ena mojih najljubših tovrstnih najdb je pesem *Liliput in Brobdingnag*, delo Gregorja Strniše. Skozi vse njegovo delo sije svet, zagledan skozi oči brezčasja, v tej pesmi pa še posebej. Nikjer nobenih utrudljivih in že kar slaboumnih debat o prepoznavnosti/neprepoznavnosti. Pač pa se brez vsakršnega moraliziranja mirno srečata razkričani, zljajni beli svet ter mirno dostojanstvo prezrte *terre incognite*: "O Liliputu je vse znano, / o Brobdingnagu nikdar nič." In gotovo še zdaleč nisem edina, ki si ob prebranem zaželim pripadati Brobdingnagu in ne Liliputu.